

Сібекіна А.Ю.*

СПОНУКАЛЬНІ УМОВИ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗВТ В УМОВАХ ГПП

Домовленості про вільну торгівлю повинні узгоджуватись з нормами і принципами ГАТТ, зокрема з принципами лібералізації та недискримінації, а саме ст. 24, однією з головних статей, що регулює відносини в межах митних союзів та ЗВТ [1]. Саме ця стаття заклала основи для переговорів про надання компенсацій країнам, права яких опинились “скривдженими” в результаті створення таких зон. [2, с.44]

Через те, що наприкінці 80-х років ХХ ст. тільки цих критеріїв стало недостатньо, виникла об’єктивна необхідність не тільки в більшій лібералізації торгівлі, а й в зміцненні та розширенні багатосторонніх норм, що було спричинено низкою факторів: зростання кількості регіональних угод та участь деяких країн одночасно в кількох з них, вплив сфери дії таких домовленостей на галузі, не охоплені ГАТТ, та існуюча у певному колі країн думка, що регіональні угруповання можуть підірвати основний принцип ГАТТ, режим найбільш сприятливої нації (НСН), і замість розширення торговельних зв’язків призвести до переорієнтації та створення замкнених дискримінаційних “блоків”, що борються за сфери свого впливу.

ГАТТ передбачає можливість утворення інтеграційних об’єднань виключно між окремими митними територіями, у зв’язку з чим виникає питання, чи можуть окремі інтеграційні об’єднання входити до складу інших, тобто, чи можуть держави, котрі є членами одного інтеграційного об’єднання, водночас належати до іншого? Це питання досить швидко стало актуальним для ГАТТ, по-перше, у зв’язку з нормами Римської Угоди про утворення ЄЕС, а саме ст. 131-136, котрі передбачали об’єднання ЄЕС з колишніми заморськими колоніями європейських держав, а пізніше, з підписанням Конвенції Яунде, котра передбачала створення ЗВТ ЄЕС, із 17 країнами африканського континенту. [3, с.101]

Численна група держав-членів вважала, що одночасна належність до митного союзу та ЗВТ не передбачена ГАТТ. Іншу позицію зайняли держави-члени ЄЕС. Слід зазначити, що згідно із положеннями пункту 8 ст. 24 ГАТТ митні союзи та ЗВТ можуть утворювати “окремі митні території”, тобто будь-яку територію, де діють окремі митні тарифи та інші митні правила, котрі регулюють значну частину торгівлі даної території з третіми сторонами. [3, с.102]

Отже, щоб визначити, чи може митний союз або ЗВТ бути складовою частиною іншого інтеграційного угруповання, потрібно з’ясувати, чи утворюють митний союз або ЗВТ окрему митну територію, як її розуміє ГАТТ.

Держави-члени ЗВТ лише знімають внутрішні перешкоди у взаємній торгівлі між собою, водночас застосовуючи цілком інші митні тарифи щодо третіх держав. Таким чином, ЗВТ не можна кваліфікувати як окрему митну територію. Отже, відповідно до правил СОТ інтеграційні угруповання, я яких беруть участь не тільки члени цієї організації, не відповідають пункту 5 ст. 24 ГАТТ (1994). [4] Тому ані ЗВТ, ані тим більше тимчасова угода про її утворення не можуть входити до складу інших інтеграційних об’єднань.

* ст. викл. кафедри світового господарства і міжнародної економічної інтеграції УДУФМТ

Принцип режиму НСН є специфічним методом регулювання міжнародного поділу праці. На його підставі держава бере зобов'язання на умовах взаємності або без такої надавати іншій державі, її громадянам, юридичним особам, а також товарам (послугам), що походять з території цієї держави, привілеї, якими користуються громадяни, юридичні особи та будь-якої іншої держави. Для багатьох країн світу цей принцип став універсальним. Більше того, надання безумовного режиму НСН є однією із засад ГАТТ. [3, с.100]

З цього приводу цікавим є трактування принципу НСН французьким юристом Н. Іто, який зауважив: “Якщо погодитися з тим, що на підставі принципу НСН, котрий зафіксований у двосторонній угоді, держава отримує право на привілеї, передбачені багатосторонньою угодою без врахування того, чи приєдналася вона до неї, й незважаючи на те, що така можливість існує, то результатом такої позиції було б те, що жодна., держава не мала б стимулу для підписання багатосторонніх угод, а всі чекали б, коли така угода буде підписана іншими, аби вимагати привілеїв для себе без будь-яких зобов'язань. Майбутнє багатосторонніх угод було б сумним” [5, с.13].

Г. Шварценбергер висловив думку, що “при відсутності чіткого застереження держава має право на підставі принципу НСН двосторонньої угоди вимагати надання привілеїв, передбачених у багатосторонніх договорах” [6, с.109]. Однак він застерігає, що коли багатостороння угода відкрита для приєднання, то багато що свідчить, що держава не має права вимагати привілеїв, не беручи на себе взаємних зобов'язань або не надаючи взаємних привілеїв.

До вищезазначених поглядів варто долучити доповнення Ш. Кісс, який виступаючи за чіткий розподіл відкритих та закритих угод, переконаний, що в іншому випадку принцип НСН втрачає своє значення та цінність. [7, с.482]

Так, російські вчені Д.М.Геніан та Є.Усенко у своїх наукових працях схильні до протилежної позиції і обґрунтували це, по-перше, тим, що міжнародна угода не може бути змінена інакше, як за погодженням сторін цієї угоди, а по-друге, тим, що положення міжнародної угоди не повинні зачіпати прав та інтересів третіх держав [8, с.51].

Деякі науковці вважають, що хвиля торговельних угод не має позитивних наслідків. Зокрема, на думку професора Колумбійського університету ДжегдішБхагваті, укладення нових регіональних торговельних угод зменшує шанси на те, що тарифи будуть знижені в усьому світі відразу, оскільки загальна лібералізація знизить вигоди, отримані від цих угод. Оскільки боротися з цими угодами неможливо, слід якнайшвидше зменшити тарифи по всьому світу, і тоді регіональні угоди втратять сенс.[9]

Міжнародна практика з цього приводу також йшла складним шляхом. Так, при вступі Фінляндії ЄАВТ Радянський Союз, котрий тоді не був членом ГАТТ, але мав режим НСН в торгівлі з Фінляндією на підставі двосторонньої угоди, вимагав тих самих привілеїв, які Фінляндія надала державам-членам ЄАВТ. Після багаторічних переговорів Фінляндія фактично погодилася це зробити. Але аналогічні вимоги колишнього СРСР до Великобританії та Швеції не мали успіху. Ці дві держави заявили про те, що ГАТТ визнала митні союзи та ЗВТ та встановила норму міжнародного права, котра дає право формувати їх без будь-яких зобов'язань щодо третіх сторін. СРСР формально не визнав цю позицію, але був змушений анулювати свої торговельні угоди з Великобританією та Швецією. [3, с.104]

Таким чином, тенденції окреслені вище призвели у 1994 році до вироблення Домовленості щодо тлумачення ст. 24, в якій, зокрема, визнається, що внесок ЗВТ та митних союзів у розширення світової торгівлі збільшується, коли відміна мита та інших обмежувальних заходів у торгівлі між територіями, що їх створюють, поширюється на всі торговельні потоки, і знижується у випадку виключення якогось великого сектора. [2, с.45]

У Домовленості не міститься зобов'язань про проведення компенсаційних корегувань по відношенню до утворюючих митний союз територій. Підтверджені процедури повідомлення у відповідності із ст. 24 ГАТТ, а також закладені механізми урегулювання можливих суперечок (ст. 22, 23 ГАТТ 1994). [2, с.45]

Хоча режим вільної торгівлі декларує відмову від кількісних обмежень, практично всі угоди про вільну торгівлю містять спеціальне “рятівне застереження”, яке дає змогу кожній із сторін вживати відповідні заходи, коли ввезення товарів завдає або може завдати значних збитків місцевим виробникам подібної або безпосередньо конкуруючої продукції. До обмежень, що можуть встановлюватися в односторонньому порядку, варто віднести можливість введення кількісного обмеження імпорту (квотування та ліцензування) або навіть його заборону, введення компенсаційних, спеціальних та антидемпінгових мит. Деякі угоди передбачають односторонню відмову від принципу незастосування кількісних обмежень за умови дефіциту платіжного балансу або нестачі тих чи інших товарів на внутрішньому ринку. [10] Зауважимо, що процедура введення “рятівних застережень” регулюється Угодою про захисні заходи, прийнятою в ході Уругвайського раунду.

Отже, метою окреслених вище регулюючих механізмів можна визначити стимулювання торгівлі між утворюючими союз або зону територіями, а не створення бар'єрів для торгівлі інших членів з такими територіями, і що в процесі створення або розширення цих механізмів їх сторони повинні в максимально можливій мірі нівелювати негативні наслідки для торгівлі інших членів.

Список використаних джерел:

1. Генеральна Угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947) // Законодавство України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_264. 20.05.2012 – Заголовок з титул. екрану.
2. Ярова Н.В. Регулювання відносин у межах митних союзів та зон вільної торгівлі: досвід для України / Н.В. Ярова // Збірка праць вчених. Ін-т світової економіки і міжнародних відносин. – К: 1997, Вип. 10. - С. 43-47.
3. Піонтковський С.В. Принцип найбільшого сприяння і формування митних союзів та зон вільної торгівлі / С.В. Піонтковський // Міжвідомчий науковий збірник. – К., 1995. - Вип. 46. - С. 99-105.
4. Колишко Світлана. Правові аспекти участі України в зоні вільної торгівлі / Світлана Колишко // Юридичний журнал. - № 11, 2009. - - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3341>. - Заголовок з титул. екрану.
5. Ito H. Laclausedelanationlaplufavourisee / H. Ito. – Paris, 1930. – P.13
6. Schwarzenberger G. ThemostfavourednationstandardinBritishstatepractice / G. Schwarzenberger. – London, 1945. – P.109.
7. KissCh. Laconventioneuropeneed'establissementetlaclausedelanationlaplufavourisee (Annuairefrancaisdediternational) / Ch. Kiss. - Paris, 1957. – P.482.
8. Усенко Е. Принцип недискриминации и принцип наибольшегоблагоприятствования в международныхэкономическихотношениях. - М.: Внешняяторговля, 1960 – № 7. - С.51.
9. OxfordUniversityPress, USA (July 14, 2008) 160 pagesTermitesintheTradingSystem: How-PreferentialAgreementsUndermineFreeTrade (CouncilofForeignRelations).

10. Угода про захисні заходи // Законодавство України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_016. 20.05.2012 – Заголовок з титул. екрану.